

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На сучасному етапі свого розвитку початкова освіта в Україні зазнає значних змін, оскільки відбувається перехід від системи освіти, орієнтованої на передачу вчителем та засвоєння учнем певної суми знань до системи освіти, спрямованої на розвиток особистості учня. Тому у сучасній педагогічній науці останнім часом значна увага приділяється творчій пошуковій діяльності вчителя, спрямованій на впровадження нових педагогічних технологій, на особистісно-орієнтований підхід у навчанні та вихованні, на гуманізацію і демократизацію виховного процесу тощо. Цілком зрозуміло, що сучасний учитель повинен володіти вміннями творчого пошуку, науково-дослідної діяльності, які тісно пов'язані з педагогічним дослідженням. Слід також зазначити, що визнання на державному рівні доцільності запровадження іноземної мови у початковій школі актуалізувало проблему вдосконалення теоретичної бази і технологічного забезпечення підготовки вчителя початкових класів, зокрема вчителя іноземної мови початкової школи, як з огляду на зростання сучасних суспільних і особистісних вимог до педагогів.

Розширення обсягів інформації з філологічних дисциплін та обмеження можливостей їхнього освоєння за умов застосування традиційних засобів навчання, зростаючі вимоги до належного рівня сформованості професійних якостей майбутнього вчителя, обмежені можливості управління розвитком цих якостей традиційними дидактичними засобами подання навчальної інформації зумовили **актуальність** досліджуваної теми.

Метою статті є визначити науково-дослідну діяльність як фактор розвитку професіоналізму вчителя англійської мови в початковій школі.

Одним з провідних напрямів професійної педагогічної освіти є наразі підготовка вчителя-дослідника [1; 2]. Соціальні трансформації, розвиток

педагогічних систем, оновлення педагогічної практики вимагають від сучасного вчителя участі в інноваційних процесах, прийняття нестандартних рішень, творчості в організації педагогічної діяльності, яка є невід'ємною частиною дослідної роботи. У Концепції педагогічної освіти одним із завдань практичної підготовки вчителя є формування в нього творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності [2. С. 22-31].

Педагог стає дослідником, коли ґрунтовно опановує ступені педагогічної культури й дослідницької роботи.

I ступінь – це розуміння того, що неможливо уникнути помилок і невдач у роботі;

II ступінь – усвідомлення необхідності дослідницького підходу до навчання та виховання;

III ступінь – професійне самовдосконалення (самоосвіта й самовиховання);

IV ступінь – оволодіння культурно-педагогічним мисленням, яке включає в себе послідовність і логіку, нестандартність і обґрунтованість будь-якої педагогічної новації [8. С.187].

Науково-дослідницька культура майбутнього вчителя в працях сучасних педагогів постає як соціальне явище, яке є єдністю безпосередньої діяльності студентів-дослідників з виробництва нових педагогічних знань і результатом цієї діяльності, що закріплений у цінностях, нормах, традиціях та соціальних інститутах.

Реалії сьогодення вимагають від вчителів початкової школи пошуку нових ефективних форм і прогресивних методів навчання, які були б адекватними новій парадигмі освіти. В.О. Сухомлинський у багатьох своїх працях відзначав, що педагогічна діяльність неможлива без елемента дослідження, бо вже за своєю логікою та філософською основою вона має творчий характер. Російський учений В.І. Загвязінський відзначає, що бути педагогом-дослідником – означає вміти знаходити нове в педагогічних явищах, виявляти в них невідомі зв'язки й закономірності. А це потребує передусім

загальної культури та високої фахової підготовки, певного досвіду навчально-виховної роботи й спеціальних знань і вмінь, притаманних саме дослідницькій роботі. Зокрема, треба вміти спостерігати й аналізувати явища; узагальнювати результати спостережень, виділивши найголовніше; за певними ознаками передбачати розвиток явищ у перспективі; поєднувати точний розрахунок із уявою й інтуїцією та багато іншого[3, с.5].

Творчий, неортодоксально мислячий педагог, що глибоко й системно аналізує проблеми освітнього простору, постійно здійснює пошук нових способів перетворення парадигмального різноманіття педагогічної реальності. Усвідомлюючи існування в сьогоднішній науці двох парадигм освіти — технократичної (знаннево-орієнтованої) та гуманістичної (особистісно-орієнтованої), педагог-дослідник здійснює інноваційний пошук, у результаті якого змінюються не тільки окремі компоненти освітньої системи — цілі, зміст, методи і технології навчання, але й її сутнісна концептуальна основа. Без цих змін система освіти залишатиметься інертною, консервативною, нездатною відповідати вимогам сучасності, а відтак — загальмується в кінцевому результаті соціальний розвиток. Творчу педагогічну діяльність учителя ми визначаємо як педагогічну діяльність, якій притаманні властивості творчої діяльності.

Серед провідних мотивів, які відображають спрямованість учителя на дослідницьку діяльність, ми виділяємо допитливість та інтерес до вирішення педагогічної проблеми. Серед особистісних якостей педагога, які сприяють його успішній дослідницькій діяльності, особливе значення мають самостійність, ініціативність, працелюбність, готовність до інтелектуального ризику, цілеспрямованість, наполегливість.

Досліджуючи особистість учителя англійської мови і його педагогічну майстерність, науковці визначають дослідницькі вміння, якими він повинен володіти.

Перша група вмінь пов'язана з аналізом, а саме: уміння аналізувати уроки будь-яких видів; уміння аналізувати діяльність колег і свою власну; уміння аналізувати діяльність учнів; уміння аналізувати підручники й навчальні посібники.

Друга група вмінь пов'язана з методами наукового дослідження: уміння працювати з науковою літературою; уміння проводити спостереження; уміння проводити анкетування та бесіду; уміння тестувати з метою вивчення індивідуальних якостей учнів і визначення рівня навченості; уміння проводити нескладний експеримент.

Третя група – вміння більш загального характеру, пов'язані з діяльністю вчителя в цілому: уміння підготувати наукову доповідь з будь-якої проблеми навчання іноземних мов; уміння написати статтю на методичну тему; уміння брати участь у дискусії з методичних проблем; уміння узагальнювати досвід (свій та інших); уміння сприймати нове та втілювати його в життя; уміння вести роботу, пов'язану із самоосвітою [11. С. 225–226].

С.В. Роман у дослідній діяльності вчителя розрізняє гностичні та власне дослідницькі вміння. Гностичні, або аналітичні, вміння вчений визначає як вміння вчителя аналізувати, систематизувати, узагальнювати, класифікувати, оцінювати педагогічні явища, які є об'єктом дослідження, виявляти їхні зв'язки та відносини. Власне дослідницькі вміння забезпечують науково-методичну діяльність учителя, яка передбачає:

- 1) вміння працювати з довідковою й науково-методичною літературою, що вимагає оволодіння трьома групами методів опрацювання спеціальної літератури: 1) бібліотечно-бібліографічними; 2) методами логічної обробки тексту шляхом анотування, складання плану, тез, конспекту прочитаного; 3) методами творчої діяльності у зв'язку з прочитаним;
- 2) вміння спостерігати й аналізувати свою педагогічну діяльність і роботу колег за попередньо визначеними та науково обґрунтованими критеріями з метою вивчення й узагальнення досвіду їхньої роботи або надання допомоги вчителю-початківцю;
- 3) вміння вивчати, узагальнювати й поширювати нові методи навчання іноземної мови;
- 4) вміння висувати гіпотезу, організовувати та проводити нескладний експеримент або запроваджувати пілотні проекти; вміння представляти

досвід своєї роботи в статтях, виступах на науково-практичних конференціях, а також шляхом проведення майстер-класів тощо.

Крім того, одним з найважливіших аспектів дослідної діяльності вчителя С.В. Роман визначає вивчення із застосуванням різних методів дослідження особистості школяра: його потреб, інтересів, мотивів учіння, контексту діяльності, статусу в учнівському колективі; індивідуальних здібностей, а також динаміки успішності [5. С.75-77].

У педагогіці потрібно розрізняти практичну діяльність і наукову творчість, яка передбачає, передусім, виявленням закономірностей навчання і виховання, розроблення високоефективних теорій і методик, які дають змогу виконувати завдання сучасної школи, прогнозувати тенденції її розвитку тощо. Творчість у практичній діяльності вчителя настільки різноманітна, що необхідно говорити про можливі аспекти її виявлення, про різні види творчості. Зокрема, новизна в практичній роботі педагога може виявлятися у нестандартних підходах до розв'язання проблем; у розробленні нових методів, форм, прийомів, засобів та їх оригінальних поєднань; в ефективному застосуванні досвіду в нових умовах; в удосконаленні, раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань; у вдалій імпровізації на основі як точних знань і компетентного розрахунку, так і високо розвинутої інтуїції; у вмінні трансформувати методичні рекомендації, теоретичні положення в конкретні педагогічні дії тощо. Звичайно, все це – взаємопов'язані прояви творчості. Вищим рівнем творчості в практичній діяльності є створення принципово нових, високоефективних систем навчання, виховання і розвитку школярів [9. С.5].

Аналіз наукової літератури свідчить, що основними напрямками діяльності у розвитку творчого потенціалу вчителя є забезпечення сприятливих умов для розвитку інноваційного потенціалу як кожного вчителя зокрема, так і педагогічного колективу в цілому, розвиток системи мотивацій до інноваційної діяльності (створення ситуації успіху, підтримка ініціатив учителя; свобода дій, вільний вибір форм і методів навчально-виховного процесу), запровадження

ефективної системи випереджального навчання педагогічних працівників, оптимізація процесів самоосвіти вчителя. Сюди ж можна віднести розширення сфери контактів між учасниками педагогічного процесу, вдосконалення системи внутрішкільної науково-методичної роботи та залучення вчителя до науково-дослідної, пошукової діяльності. Важливого значення при цьому набуває діагностика творчого потенціалу вчителя, можливостей його особистісного розвитку. Творчість вчителя починає розвиватися, якщо для цього створено необхідні умови, передусім – матеріальна база. Не менш вагомими є морально-психологічні чинники: відсутність конфліктів, переважання доброзичливих стосунків у колективі.

В останні роки в Україні відбувається стрімкий соціально-економічний прогрес, який, сприяє реформуванню системи освіти. У даному контексті до вчителів іноземної мови висувуються більш високі вимоги щодо ефективності викладання. На сучасному етапі необхідною умовою навчання є впровадження таких методик, які б більш ефективно розкривали потенціал учнів, їх інтелектуальні та моральні якості, сприяли підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, активізували їх пізнавальну діяльність, спонукали до творчого пошуку та самовдосконалення. Важливо зробити так, щоб учень з раннього віку виявляв бажання дізнатись щось нове. Саме тут у пригоді можуть стати ігрові технології, до яких безпосередньо відносяться власне ігри, римівки, пісні, наспіви (chants), фізкультхвилинки (TPR). Розвиваючи мовні навички, ігрові технології також розвивають комунікативні навички, готовність до співпраці, дитина вчиться чути своїх товаришів, поважати правила гри і слідувати їм. На сучасному етапі, в школі створюються сприятливі умови для розвитку педагогічної творчості вчителів і підвищення на цій основі результативності навчально-виховного процесу. Педагога, який прагне до інноваційної діяльності, характеризує глибоко мотивована творча праця. Мотивація до творчості спонукає вчителя виконувати завдання нетрадиційно, цікаво: позбуджує його будувати навчально-виховний процес по-новому, цікаво і доступно. Важливим

аспектом розвитку в учнів мотивації до творчості є нестандартне розв'язання педагогічних завдань. Творча реалізація педагогічних функцій в основному проявляється на уроці та у позакласній діяльності, а саме це – різноманітні ігри, вправи, сценарії свят, фізкультхвилинки та ін. Так, наприклад, для формування лексичних навичок в межах певної теми можливе застосування вправ, що сприяють автоматизації дій учнів з лексичними одиницями, наприклад, кожному учневі пропонується картка з назвою тварини та описом її дії. Після підготовки необхідно продемонструвати це класу. Завдання класу полягає у тому, щоб відгадати і назвати цю тварину, прокоментувати її дію англійською мовою.

Зразок: YOU ARE: 1) a crawling snake; 2) a walking elephant; 3) a bathing hippo; 4) a buzzing bee; 5) a flying butter - fly; 6) a hopping grasshopper, 7) a feeding giraffe; 8) a swimming fish; 9) a running bear; 10) a playing cat
Зразок відповіді: You are a snake . You are crawling now.

Для розвитку умінь монологічного мовлення учням можна запропонувати вправу такого типу: у великій сумці знаходяться прості невеликі речі. Учні витягують із сумки одну річ, уявляють, що з нею можна зробити, і показують це класу. Завдання класу полягає у відгадуванні дій учнів за допомогою трьох спроб. Учитель перевіряє, щоб учні, які демонструють дії, знали їх назви англійською мовою.

Перелік можливих речей: 1) a long scarf; 2) an empty jar; 3) a small box; 4) a flower ; 5) an apple; 6) a key; 7) a little monster; 8) a ball; 9) scissors; 10) a book.

Зразок відповіді: You have a long scarf. You are putting it on [12. с. 10].

Сучасна методика викладання іноземної мови приділяє велику увагу креативній, творчій діяльності учнів як на уроках, так і вдома. Метод проектів дозволяє учням проявити самостійність у виборі джерел інформації, способу її викладу і презентації. Застосування нових форм навчання дає можливість розширити межі творчої діяльності як учителя, так і учнів, усвідомити можливості ефективного застосування різноманітних форм роботи. Тематика учнівських проектів може бути різноманітною:

дослідження історії виникнення свят та їх святкування в англомовних країнах - StPatrik's Day, Thanksgiving Day, Christmas etc; організація віртуальних подорожей в різні країни, значення імен, цікаві місця відпочинку тощо [13, с. 61]. Вибір тематики проектів у різних ситуаціях може бути різним. У курсі англійської мови метод проектів може використовуватись в рамках програмного матеріалу практично з будь-якої теми, оскільки підбір тематики проводиться із врахуванням практичної значимості для вивчаючих англійську мову [13. С. 145]. Проте, у ході роботи над проектом ви можете відчути нестачу необхідних ресурсів. Звичайно, процес дослідження теми потребує не тільки часу, але й необхідних матеріалів чи навіть певних коштів.

Діти молодшого шкільного віку мають природну здатність виражати свою особистість через гру і це забезпечує позитивний фундамент для вивчення іноземної мови. Використовуючи на уроках іноземної мови ігри, дітям надається можливість розпізнавати і реагувати на мову в цікавій формі.

Так, наприклад, на уроці англійської мови в початковій школі можна застосовувати різноманітні ігри:

- рецептивні (Гра «Виконай наказ»/ «Order». Педагог: «Діти, я дресирувальник цирку, а ви дресировані звірята. Виконайте мій наказ»: «Come here. Take a ball »);
- репродуктивні (Гра «Коти м'яч»/ «Roll a boll». Діти сідають парами у коло чи у дві шеренги. Педагог: «Я кочу м'яча Ані і кажу: «How are you?». Аня повертає мені його і говорить те саме : «How are you?»);
- продуктивні (Гра «Ми космонавти» /«We 're cosmonauts». Педагог: « Діти, ми космонавти, які готуються летіти в космос. До нас підходить кореспондент з телебачення і ставить запитання: «Who are you ? Where do you live? ») [13, с. 16].

Згідно психологічних досліджень зовнішнім виявленням емоційних планів людини є виразні рухи м'язів обличчя (міміка), виразні рухи тіла (пантоміма), динамічна сторона мовлення (вокальна міміка). Такі рухи відіграють важливу роль у передачі різноманітних відтінків почуттів, оцінок,

оцінок ставлення до подій та явищ [5. С.287]. Тому їх використання у навчальному процесі з іноземної мови може сприяти підвищенню розумової та мовленнєвої активності учнів на уроці завдяки збалансованій роботі обох півкуль мозку.

Прикладне мистецтво також може бути чудовим мотивуючим та ефективним засобом розвитку навичок мовлення у дітей, поживляти англійську мову та створювати спонтанні, доречні та приємні ситуації для використання мови. Учні створюють іменні картки, вирізки для рахування, утворювачі речень, паперові годинники тощо. Прикладне мистецтво забезпечує систему тренування певного мовного зразка та розширює доступ до мовних форм. Утворювач речень може бути адаптований для тренування будь-якої іншої структури або зразка, наприклад, допомогти дітям вживати форми дієслова з правильною особою, наприклад: 'I was hungry. They were tired'. Також можливо додати ще дві стрічки до утворювача речень: одну з 'Where', а іншу з '?', наприклад: 'Where are you running?' Діти використовують утворювач речень, щоб ставити запитання та відповідати на них.

Таким чином, сучасне життя вимагає від людини творчого підходу до вирішення будь-якої справи. Саме тому розвиток творчої особистості є одним зі стратегічних завдань реформування освіти в Україні. Саме тому майбутній вчитель має прагнути до постійного творчого самовдосконалення, вміти організувати власну діяльність у цьому напрямі, а також – створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей своїх вихованців.

Прикладне мистецтво є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистісного розвитку, громадського і духовного становлення підрастаючого покоління. Це зумовлено не тільки природою сприймання цього виду образотворчого мистецтва, а й тим, що вже в ранньому віці образотворча діяльність стає однією з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості.

Сучасній школі, як ніколи, потрібен творчий учитель. Педагогічна праця нетворчою не буває і бути не може, бо неповторні діти, обставини,

особистість самого вчителя, і будь-яке педагогічне рішення завжди має спиратися на нестандартні чинники. Без урахування цих особливостей така праця лежить за межами того, що називається словом — «педагогічним».

Отже, без дослідницької та творчої діяльності на уроках вчитель не може сформувати свій власний метод викладання, лише йтиме протореною дорогою. Сучасна школа потребує творчо мислячих педагогів, адже в умовах стрімкого розвитку суспільства стає необхідним пошук нових підходів, що забезпечують ефективність навчання, і цей пошук просто неможливий без дослідницької та експериментальної діяльності вчителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилович І.А. Система ігрових вправ у підручнику English Through Communication // Іноземні мови у школі .- 1995.- №2.- С.14-18
2. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. — М.: Наука, 1987.-159 с.
3. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів. Методичний посібник. За ред. доктора педагогічних наук, професора О.І. Пометун. Тернопіль: Навчальна книга — Богдан,— 2011.
4. Макагон К.В. Діагностика готовності педагогів до пошукової діяльності // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць. Випуск 5 /Ред. кол.: Л.І.Даниленко (гол. ред.) та ін. — К.: Логос, 2001. — С.66-74.
5. Ніколаєва С.Ю. Типова програма підготовки вчителя іноземної мови “Методика навчання іноземної мови у середніх навчальних закладах: для університетів та інститутів, факультетів іноземних мов” / С.Ю. Ніколаєва, Н.К. Складенко, Н.О. Бражник // Іноземні мови. — 1998. — № 2. — С. 8–35.
6. Основи педагогічної творчості вчителя: Навчально-тематичний план і програма курсу для педагогічних спеціальностей вищих навчальних

закладів /Укл. С.О.Сисоєва, В.І.Барко, І.В.Бушовський та ін. – К.: РУМК, 1991. –32 с.

7. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: Пособие для учителя. — К.: Радянська школа, 1988.- С.5-60.
8. Роман С.В. Методична підготовка студентів до реалізації дослідної діяльності вчителя іноземної мови в початковій школі / С.В. Роман // Іноземні мови. – 2007. – № 3. – С. 23–30.
9. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С.О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
- 10.Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2002. – 295 с.
- 11.English for primary teachers. A handbook of activities and classroom language. Marry Slattery, Jane Willis, Oxford University Press, 2001. – 288 p.
- 12.500 Activities for the primary classroom. Carol Read. Macmillan Education. 2007. – 154 p.